

Frano Dulibić

Umijeće opisivanja, uosjećavanja i razumijevanja

VERA HORVAT PINTARIĆ, *Umijeće opisivanja*, Zagreb:
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Gliptoteka, 2015., 164 str.
ISBN 978-953-154-291-3

“Svako je opisivanje otkrivanje” misao je kojom se Vera Horvat Pintarić poziva na Heinricha Wölfflina u prvom poglavlju knjige *Umijeće opisivanja* koje nosi naslov *Zašto opisi*. U sadašnjem vremenu posvemašnje površnosti i prezasićenosti slikom zaboravlja se ta jednostavna i duboka istina da je svako pažljivo opisivanje ujedno i otkrivanje, ne samo fizičke pojavnosti, nego i duhovnog sadržaja. Upravo kao što autorica citira Wölfflina koji je učio opisivati od velikih književnih izvora, a koji su mu otvarali vrata duhovnog svijeta, upravo to je bio put kojim je i Vera Horvat Pintarić izgrađivala sebe. Počevši od primjera opisivanja biljaka, preko opisa lica i ruku, autorica vodi čitatelja do opisa prostora u likovnom djelu. Na pomno odabranim primjerima otkrivaju se opisi slika i skulptura koje pripadaju vrhuncima cjelokupnog umjetničkog stvaralaštva. Upravo takva umjetnost povezuje Veru Horvat Pintarić i Heinricha Wölfflina, za kojeg ističe da je smatrao da “umjetnost služi usavršavanju ličnosti” i da “ona ima vlastiti jezik” koji je “potrebno učiti razumjeti”. Autorica je također svjesna da je vrijeme takvih shvaćanja prošlo, jer u istoj bilješci iz koje je navedena ranija misao, nastavlja: “Malo je povjesničara umjetnosti koji i danas tako misle, a još manje kritičara.” Upravo u ovakvom stavu nalazi se barem dio odgovora na pitanje zbog čega je danas umjetnost izgubila svoj nekadašnji status,

odnosno zbog čega čitavo područje kulture zauzima sve marginalniji društveni položaj.

Drugo poglavlje nosi naslov *Oko koje vidi* u kojem je fokus u razumijevanju umijeća portretiranja. Započinje ga citatom Johanna Wolfganga Goethea, koji u svom eseju o oku kaže “da je slikarstvo istinitije nego sama stvarnost”. Vera Horvat Pintarić nastavlja tumačenje: “To je zato što nam dobar slikar ili kipar sažimlje, a time i naglašava ono što je najvažnije u nekom ljudskom biću. Osobito u portretima.”

Upravo ta misao uvest će čitaoca u svijet u kojem se nižu izvrsne analize lica. No, prije no što prijeđe na analize lica, autorica ulazi u povijest teorijskih promišljanja o ljudskom izražavanju emocija koja se nadovezuju na Lavaterove *Fiziognomijske studije* (1775–1778). U daljnjem nizu analiza lica svakako treba izdvojiti analize portreta Grete Garbo (1930.), djela Pabla Gargalla i sjajne analize Picassovih portreta Dore Maar. Da bi se doista razumio sadržaj, zainteresirani čitatelj trebat će uz čitanje odvojiti i vrijeme za promatranje reproduciranih djela: od nekoliko Picassovih portreta Dore Maar i Picassovih autoportreta, sve do posljednjeg autoportreta pred smrt. Koncentrirano promatranje reproduciranih djela uz čitanje postaje tako doživljaj, doslovno “uranjanje” u duhovni sadržaj djela nakon kojeg se Picasso genij doživljava na drugačiji i cjelovitiji način. Isto možemo reći i za sjajan izbor djela, analize i interpretacije slikarstva Paula Kleea. Rijetki su autori koji na ovako dojmljiv način doista mogu oživjeti likovno djelo.

Kako prikazati prostor, tema je trećeg poglavlja pod naslovom *Blizu i daleko*. Fasciniranost renesansnim izumom linearne perspektive morala je biti velika za svakog onodobnog građanina odnosno vjernika. Danas, kada smo preplavljeni najrazličitijim tehničkim mogućnostima i medijima koji ne samo što stvaraju samo slike, nego ih i obrađuju na najraznovrsnije načine, Vera Horvat Pintarić ne propušta istaknuti da je onodobni promatrač imao drugačiju percepciju od današnjeg promatrača te da je njegov doživljaj slike zasigurno morao biti intenzivniji. Nižu se analize s posebnim osvrtom na prostor u slici; slijede primjeri različitih načina na koji je prikazan prostor i kakvo je djelovanje toga prostora na promatrača.

Posebno pitanje koje se nameće jest kako autoričin pristup djeluje na senzibilitet današnjih mladih

generacija pred kojima slike promiču u sekundama i koje teško prihvaćaju takvu usredotočenost i discipliniranost na pažljivo detektiranje detalja u slici. A bez duboke koncentracije na detalje, bez uranjanja u suštinu stvaralačkog procesa, nije moguće razumjeti umjetničko djelo. Velika većina pripadnika mladih generacija teško prihvaća tezu da ovakav postupak predstavlja siguran put kojim se može boriti protiv površnosti i pravi put kojim se dolazi do cjelovite i uvjerljive interpretacije. U ovom poglavlju posebno se ističu nadahnute analize El Grecovih slika.

Posljednja dva poglavlja, *Tri točke pogleda* i *U znaku ornamenta* u znaku su velikog povjesničara umjetnosti Aloisa Riegla. Riegl je razlikovao tri točke pogleda (iz blizine, iz središnje točke i iz daljine), što mu je i bilo polazište za tada potpuno drugačiji pogled na umjetničko djelo. Vera Horvat Pintarić dalje razrađuje Riegllove postavke i tumači kako odabirom određene točke promatranja autori pojedinih djela određuju doživljaj djela te stvaraju ciljani učinak na dojam promatrača. Poglavlje pod naslovom *Tri točke pogleda* završava s analizom Picassove slike “Ma Jolie” iz 1911–12. godine. Kod interpretacije Picassova djela, za Veru Horvat Pintarić, Rieglova točka pogleda iz blizine prelazi u nešto novo: “Ukinut je prostor što se proteže u dubinu. Naprotiv, čini se da je sama, razlomljena nutrina slike izvučena na površinu.” Jednostavnim i jasno formuliranim mislima, Vera Horvat Pintarić ulazi u strukturu i u jedinstvenu prirodu umjetničkog djela. Njezina interpretacija Picassa krajnje je sugestivna i snažna, posebice kada sugestivno upućuje kako “treba jednostavno slijediti ritamske sekvencije u okomitom i vodoravnom slijedu, razmjenu plošnih i trodimenzionalnih oblika, pravokutnika, kvadrata, krugova ili polukrugova, dijelova kugle, valjka ili stošca, tada se slika otkriva kao ritamska skladba, to više što je pokraj slova Ma Jolie upisan violinski ključ.”

Čitajući ovu knjigu, mnogi studenti Vere Horvat Pintarić prisjetit će se njezinih izuzetnih predavanja, iako u knjizi nigdje nije navedeno da se *Umijeće opisivanja* temelji na održanim predavanjima. Profesorčina predavanja o navedenim temama, koje se protežu kroz *Umijeće opisivanja*, doista su bila doživljaji: u uvijek prepunoj dvorani, svojim strogim autoritetom stvorila bi dramatičnu tišinu te najrazličitijim postupcima stvarala ugođaj u kojem bi reproducirana djela otvarala svoje bezbrojne slojeve značenja. Pred mnogo godina, najvjerojatnije tijekom 1995. i 1996., profesorica je snimila neka od svojih predavanja i ne bi bilo neobično da su te snimke korištene za ovu knjigu. Postoje razni pokazatelji koji upućuju na to: pojedini odlomci počinju na neobičan način, bez odgovarajućeg uvoda, kao nakon promjene reprodukcije u dvorani, što čitalac knjige ne može znati (posebno u poglavlju *Blizu i daleko*, str. 73-129). Pojedine rečenice tipične su za njezina predavanja, primjerice odlomak koji završava rečenicom: "Tako Max Dvořák." (str. 108). Prerada predavanja u knjigu zahtijeva veliki napor i koncentraciju, usklađivanje

slikovnog materijala i teksta, brojne prilagodbe i dopune, stoga nekoliko manjih nejasnoća ne umanjuje značaj knjige. Sve su to razlozi zbog kojih je ova knjiga, uz ranije navedene značajke, i dokument vremena, poveznica bečkih utemeljitelja povijesti umjetnosti i zagrebačkog studija, podsjetnik na iznimno visoku razinu predavanja na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu i načina na koji je profesorica Vera Horvat Pintarić uvodila studente u struku.

Knjiga *Umijeće opisivanja* predstavlja temelj različitih pristupa struci povijesti umjetnosti i poticaj je na cjeloživotno razvijanje sustavnog analitičkog promišljanja koje proizlazi iz razvijene selektivne percepcije likovnog djela. Bez obzira u kojem pravcu se struka razvijala i bez obzira koje metode koristila danas i u budućnosti, ostaje činjenica da bez sustavne analize likovnog djela (koje se temelji na dobrom opisu) i uosjećavanja (*Einfühlung*), neće biti ni kvalitetnog kritičkog promišljanja, niti dobrih interpretacija, a naposljetku, niti razumijevanja umjetničkih djela. x